

Komplottet

Pedagogisk opplegg

Hele landets teater

Utarbeidet av elever og lærere ved
utdanningsprogrammet for medier og
kommunikasjon ved Elvebakken skole

KOMPLOTTET

- et pedagogisk opplegg

Tradisjonelle medier, sosiale medier og kampen om oppmerksomheten, seerne, leserne, lytterne har skapt et inferno av sann og usann informasjon som spres gjennom digitale nettverk og internett. Informasjonsflommen i dagens samfunn gjør det helt nødvendig at de unge trenes til å bli gode og kritiske mediebrukere, gjennom blant annet kunnskap om journalistisk metode, medieetikk og kildekritikk.

Til Riksteaterets forestilling Komplottet, har mediefagslærere og elever ved Elvebakken skole utarbeidet et pedagogisk opplegg som setter fokus på noen av problemstillingene i Komplottet. Opplegget vil passe for elever ved utdanningsprogrammet medier og kommunikasjon og studiespesialiserende med utgangspunkt i læreplanenes kompetansemål. Oppgave 3.5 egner seg best før elevene har sett forestillingen. De andre oppgavene er ikke laget med tanke på før eller etter – men refleksjonsspørsmålene i oransje boks, må gjøres etter at elevene har sett forestillingen.

Opplegget er delt i tre deler:

NYHETSBILDET: Hva er nyheter? Hvem bestemmer hva som får plass? Hvordan vet man hva som er sant?

GRENSELANDET: Hvor går grensen for hva som er ytringsfrihet og hva som er personvern? Hvor langt kan en journalist gå - hva er god presseskikk?

DIN ROLLE: Hvor kritisk er du? Hvem er du som konsument og produsent i mediebildet? Hva publiserer du? Hvordan vet du at det du publiserer, er sant? Hvorfor er det viktig at vi er kritiske?

DEL 1 - NYHETSBILDET

Oppgave 1.1: KVISA, KVEISA, KVISAN, AVISNEK. Hvem bestemmer hva som er interessant for publikum, og hvordan defineres egentlig en nyhet?

Hva eller hvem er det som bestemmer hva som skal presenteres for oss som nyheter? I hovedsak er det nyhetsmediene selv som velger ut og bestemmer hva som er journalistisk interessant, og det gjøres etter en rekke kriterier. Disse kriteriene vektlegges ulikt ut fra mediets profil og målgruppe - hvem som leser, ser eller hører på akkurat deres medium. Så til en viss grad kan vi kanskje si at mediene velger også ut en type saker de vet vi ønsker. Den danske journalisten Mogens Meilby står bak forkortelsen for nyhetskriteriene i KVISA. Konflikt. Vesentlighet. Identifikasjon. Sensasjon. Aktualitet.

Til lærer: Dette trenger du:

En bunke aviser, nye som gamle, lokalaviser, regionale aviser og landsdekkende.

Sakser

Limstift

A3-ark

Som en intro kan man lese høyt saken om den danske fotografen i

Tyrkia: <http://ndla.no/nb/node/80944?fag=2603>

La elevene lese definisjonene og gå gjennom nyhetskriteriene, ved f.eks å la elevene lese gjennom og få dem opp på tavle/skjerm, så de er synlige gjennom hele økta. Nyhetskriteriene har litt ulike betegnelser, men i denne oppgaven kan vi forholde oss til definisjonene på NDLA (norsk digital læringsarena) <http://ndla.no/nb/node/6288> Aktuell. Vesentlig. Nærhet.

Identifisering/personifisering. Tydelige konflikter.

I arbeidgrupper på 3-4: Gå gjennom eldre og nyere aviser, både lokale, regionale og landsdekkende. Lag overskrifter på hvert A3-ark: "Aktuell", "vesentlig", "nærhet" osv. Klipp ut overskrifter og ingresser og plasser dem på A3 arkene etter hva dere mener er hovedkriteriet for nyheten. Er det flere kriterier denne nyheten kan dekke? Hvilket kriterium mener dere er viktigst for akkurat denne saken? Hvorfor?

Presenter og forklar for resten av klassen hvorfor dere har plassert nyhetene under de ulike kriteriene.

(Hvis man ikke har tilgang på papiraviser, kan oppgaven gjøres digitalt, med skjermdump fra nettaviser av aktuelle saker plassert i et presentasjonsverktøy – power point/Keynote.)

Hvilke kriterier gjelder for saken som Liz og Greg lager om Barry?

TEATRET

Refleksjonsspørsmål:

- Hvilke behov får vi mediebrukere dekket gjennom nyhetsmedier på nett?
- Hvordan kan vi mediebrukere bestemme hva som publiseres?
- Hvorfor er det så få nyheter om viktige hendelser ute i verden i norske nyhetsmedier?
- Hvorfor er det flere nyheter fra USA enn fra India i norske nyhetsmedier?

Oppgave 1.2: Hvordan vet du om en nyhet er sann?

Se denne filmen om kildekritikk (fra kampanjen Hvor har du det fra?): <https://www.youtube.com/watch?v=fI0tOiaKyko>

Let gjennom en avis eller nettavis og finn en nyhetsartikkel eller -reportasje som er vesentlig i en samfunnsmessig sammenheng.

- Hvilke kilder bruker journalisten?
- Er det undersøkelser, statistikk, eksperter, maktpersoner, personer som er berørte, personer som er ansvarlige for en situasjon?
- Kommer ulike kilder med motstridende informasjon?
- Kan du finne eksempler på en kilde som har egeninteresse i at nyheten kommer ut?

Hvem har interesse av at saken om Barry lages?

Del 2 - GRENSELANDET

Pressens virksomhet reguleres blant annet av reglene som fins i pressens egen Vær varsom-plakat. Pressen skal verne om sin integritet og troverdighet, være kritisk i valg av kilder og passe på at opplysninger som gis, er korrekte. Men i dag deles mange nyheter på sosiale medier, og det kan hende at de som først publiserte disse nyhetene ikke er like påpasselige med å overholde en kritisk avstand til kildene.

Oppgave 2.1: Hvor har du det fra?

Oppvarming: Ta testen <http://hvorhardudetfra.no>

Opplysning: Se filmen <https://www.youtube.com/watch?v=eFJQFsJzDDY>

Oppgave: Denne kan gjøres individuelt, i gruppe eller i fellesskap i klassen. Velg en sak du har lyst til å lage.

Hvilke kilder kan du bruke for å lage en journalistisk god sak?

Presenter for de andre og få tilbakemelding.

Hvilke kilder brukte Greg og Liz for å lage saken om Barry?

Oppgave 2.2: Hvor går grensen for en journalist?

Undersøkende eller gravende journalistikk har til hensikt å avdekke alvorlige og av og til ulovlige samfunnsfenomener. Wallraffing betyr å jobbe journalistisk under falsk identitet, og er en metode som kan bli brukt for å drive gravende journalistikk. Begrepet kommer fra den tyske journalisten og forfatteren Günther Wallraff, som har skrevet en rekke dokumentariske beretninger og reportasjer fra arbeidslivet. Han har arbeidet i ulike bedrifter, under dekknavn og med forkledning, for å kunne gi et direkte og uforfalsket bilde av forholdene både i industrien og i medienes verden.

Hvis det er greit at en journalist gir seg ut for å være en annen og opererer «under cover» i et gitt miljø for å avsløre noe – særlig kriminelle forhold, terror eller grov utbytting – er det like greit å bruke samme metode for å avsløre privatlivet til kjendiser? Hva er forskjellen, og hvor går grensen?

I den omdiskuterte dokumentaren om pelsdyrnæringen som ble vist på Brennpunkt på NRK i desember 2014, brukte programskaperen falsk identitet og skjult kamera.

Les programredaktør Lars Kristiansens begrunnelse for hvorfor NRK sendte dokumentaren <http://www.journalisten.no/2014/12/dette-bli-ikke-gjengs>

NRKs egen journalistiske presentasjon av dokumentaren: <http://www.nrk.no/magasin/pelsdyragenten-1.12084738>

Nettavisen om Brennpunkt og NRK: <http://www.nettavisen.no/mener/pelsdyr-aktivister-pa-nrk/8519235.html>

Pelsdyrlandslagetets hjemmeside: <http://pelsdyrbonde.no> Klikk på FILMEN PELS for deres kommentarer til filmen.

Dyrebeskyttelsens nettsted: <http://www.forbypels.no>

Se hele dokumentaren her: NRK Brennpunkt, desember 2014, dokumentar om pels. <http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11001814/09-12-2014>

Refleksjonsspørsmål:

- Hva er en god sak?
- Hvor går grensen for å lage en god sak?
- Hva er god presseskikk?
- Er god presseskikk redaktørens ansvar?
- Hvilket ansvar har en journalist?
- Hva er mediernes rolle i samfunnet?
- Når er det greit å bruke skjult kamera?

I Komplottet opptre Liz og Greg som rådgivere fra banken når de først treffer Barry. Hvorfor tror du de gjør dette? Er det etisk forsvarlig som journalistisk arbeidsmetode? Hvor viktig er det de ønsker å avsløre?

I Komplottet bruker journalistene Liz og Greg opptaksutstyr. Hva bruker de det til? Hva tenker du om dette?
Les Vær Varsom-plakatens punkt 3.4. Hvordan kan Liz og Greg argumentere for at de følger Vær Varsom-plakaten?

Oppgave 2.3: Hva er viktigst – ytringsfrihet eller personvern?

Ytringsfrihet og personvern kan bli stående som motpoler når en sak jobbes fram av mediene - hva er viktigst?

Bakgrunnsinformasjon:

Ambulansesaken var en hendelse i Oslo sommeren 2007 der norsk-somalske Ali Farah ble slått ned og alvorlig skadet. Saken vakte stor medieoppmerksomhet i 2007 og senere etter at ambulansesjåførene unnlot å ta han med, men forlot den skadede Farah i parken. Dagbladet påstod at ambulansesjåførens avgjørelse var rasistisk motivert og publiserte bilder av sjåførene. Saken ble trukket inn for retten, og det ble fastslått at den ene sjåføren var tydelig identifiserbar i bildene til Dagbladet.

Se dokumentaren Sju minutter i parken, i dokumentarserien Overeksponert på nrk.no <http://tv.nrk.no/serie/overeksponert/MDFP13001211/29-11-2011>

Les Erik Schjenkens egen historie i Aftenposten:

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hva-som-skjedde-i-Sofienbergparken-6557901.html>

Les Ali Farahs tilsvare i Ny

Tid: http://www.nytid.no/meninger/artikler/20081009/kronikk_slik_jeg_ser_det/

Problemstilling:

Er det greit å publisere navn og/eller bilde av en antatt gjerningsmann før det er tatt ut tiltale i saken?

Rollespill:

Ambulansesjåfør Erik Schjenken, offer Ali F. og Dagbladets kommentator er gjester hos Anne Lindmo på direkten med publikum i studio.

Elevene deles i grupper på fire og fordeler roller. De får 10 minutter til å forberede seg, så går de "på direkten" foran klassen. Klassen er et engasjert publikum i studio som stiller kritiske spørsmål.

Rollekort:

Anne Lindmo: Styrer debatten. Stiller spørsmål og følger opp utsagn.

Erik Schjenken: Er forulempet av Dagbladet. Føler seg mistenkeliggjort. Mener selv at han ikke har gjort noe galt.

Ali Farah: Mener at han ikke fikk den hjelpen han trengte og hadde krav på i parken og at han ble utsatt for rasistisk motivert diskriminering.

Dagbladets kommentator: Mener at Schjenken overdriver sin reaksjon. Holder fast på ytringsfriheten, offentlighetens rett til opplysning om saken og at personvernet ble ivare tatt.

Refleksjonsspørsmål:

- Bør involverte personer anonymiseres i mediene så lenge det ikke er tatt ut tiltale?
- Ville saken ha fått et annet utfall om Dagbladet ikke hadde brukt ordet “rasisme” i sin dekning av saken?
- Er det mer akseptabelt å publisere navn og bilde dersom antatt gjerningsmann er en profilert person enn dersom vedkommende er ukjent for allmenheten?

Hvis Barry hadde klaget oppslaget om seg selv inn for PFU – tror du han ville fått medhold?
Hvorfor – hvorfor ikke?

Øvrige kilder om ytringsfrihet og personvern:

Ytringsfrihet 2014: <http://ndla.no/nb/node/133853>

Ytringsfrihet og trykkefrihet i Norge: <http://ndla.no/nb/node/137243>

Pressens ytringsfrihet: <http://ndla.no/nb/node/80893?fag=52222>

Personvern I: <http://ndla.no/nb/node/118966>

Personvern II: <http://ndla.no/nb/node/116022>

«Gapestokk»: <http://ndla.no/nb/node/78520>

TEATRET

Del 3 - DIN ROLLE

Oppgave 3.1: Klikkanalyse.

Hva er «klikk-journalistikk» og hvilket ansvar har vi mediebrukere for de sakene og vinklingene som mediene velger å presentere for oss?

Hver elev trenger en datamaskin, et ark og noe å skrive med.
Elevene skal finne saker på nettaviser som de selv vil klikke på.

1. For hvert klikk noterer du på arket hva som gjorde at du klikket. Var det bildebruk, tittel, ordvalg?
2. Finn en artikkel som starter med f.eks *Denne...*, *Dette...*, *Derfor...*, *Slik...* Finn ut hvor artikkelen fører deg videre. Finn ut i hvilken grad artikkelen omhandler det som tittelen og/eller bildet lover. Sett kryss på arket for hver gang det stemmer. Sett strek på arket for hver gang det ikke stemmer.
3. Finn et eksempel på en artikkel der hovedfokuset er et annet enn det tittelen og/ eller bildet lover.
4. Finn en notis/ artikkel og gjør den "klikkbar". Lag tittel og eksempelbilde til notisen/artikkelen.
5. Presenter eksemplene og funnene dine for klassen.

Oppgave 3.2: Klikk-journalistikk og kvalitetsjournalistikk

Slik banaliseres mediene, er skrevet av journalist, forfatter og klikkvinner Fredrik Drevon: <http://www.aftenposten.no/meninger/Slik-banaliseres-mediene-7120544.html>

Avislesing har en verdi for fellesskapet fordi det skaper informerte borgere, og informerte borgere tar bedre valg.

- Journalistikk bør ses på som kunnskapsutvikling på lik linje med forskning, og ikke som kultur slik som i dag, sier professor Jarle Møen ved Norges Handelshøgskole (NHH).

Kilde: <http://forskning.no/journalistikk-mediavitenskap-informasjonsteknologi/2012/02/kvalitetsjournalistikk-koster>

1. Les tekstene alene/høyt for hverandre/høyt i klassen
2. Individuelt: Lag en definisjon av begrepene klikkjournalistikk og kvalitetsjournalistikk.
3. Del med en annen elev og kom frem til en felles definisjon av begrepene.
4. Gå sammen med et annet par og lag en felles definisjon av begrepene.
5. Gruppene presenterer i plenum i klassen.

I hvilken grad tror du klikkjournalistikken har påvirket Liz og Gregs fremgangsmåte for å lage saken om Barry?

Oppgave 3.3: Kvalitetsjournalistikken dør med papiravisene!

Påstand: Kvalitetsjournalistikken dør med papiravisene!

Papiravisene står i veien for digital kvalitetsjournalistikk, mener mange. Det koster for mye å holde papiravisene flytende, og dette går utover kvaliteten på den digitale journalistikken. Hva tenker du om dette?

- Drøft påstanden og skriv en argumenterende tekst.
- Del elevene inn i grupper på 5. To elever forbereder argumenter for at kvalitetsjournalistikken dør med papiravisene. To elever forbereder argumenter mot. En elev er programleder og forbereder spørsmål til begge sider.
- Skriv et debattinnlegg om hvordan kvalitetsjournalistikken kan sikres for framtida.

Kilder:

<http://prprat.no/2012/11/12/ma-papiravisen-do-for-at-kvalitetsjournalistikken-skal-leve/>
<http://www.nettavisen.no/na24/--nettavisene-baserer-seg-pa-enkel-klikkstyrt-journalistikk/5182535.html>
<http://klassekampen.no/61634/article/item/null/klikkjournalistikk>
http://www.fritt-ord.no/images/uploads/files/norsk_kvalitetsjournalistikk_rapport.pdf

Oppgave 3.4: Bruk hodet på sosiale medier

Se denne filmen: <https://www.youtube.com/watch?v=b7SISOWnEDA>

Har du eller noen du kjenner, delt en nyhet som i ettertid viste seg å ikke være korrekt? Hvilket ansvar har du som privatperson når du deler nyheter?

Oppgave:

Jobb i par – google hverandre – lag en karakter basert på informasjonen du finner.
 Legg til det du vil som passer til karakteren, men som er fri fantasi.
 Presenter for hverandre –
 Skriv et kort resymé av presentasjonene.
 Bytt ut navn og pronomen med ditt eget navn. Del i par eller les høyt i klassen.

Oppgave 3.5: Intervju.

Elevene jobber i par. De får hver sin rolle som intervjuobjekt og journalist, og får utdelt rollekort (se under). Det er viktig at de får instruks om ikke å vise rollekortet sitt til den andre.

Timelock: 10 minutter.

Deretter avsløres poengtellingen for intervjuobjektene også, og parene teller opp antall poeng journalisten har fått.

Parene med flest og færrest poeng forteller hva som skjedde.

Rollekort Journalist:

Du er en ambisiøs journalist som har laget noen saker som har vakt oppsikt og er nå sulten på et nytt hovedoppslag. Redaktøren har sagt at du får en bonus for neste store sak. Du har hørt løse rykter om at den nye og fremadstormende politikeren i kommunestyret har en bakgrunn med mye hard festing i lokalmiljøet, men du har ingen konkrete kilder. Du har fått et intervju med vedkommende og får poeng for hver sannhet du klarer å grave frem:

1 poeng: Har drukket alkohol uten å være fylt 18 år

2 poeng: Det er tatt bilder på festene

3 poeng: Har tatt av seg klærne på fest

4 poeng: Har hatt åpenlys sex på fest

5 poeng: Har prøvd hasj

6 poeng: Faren har en elskerinne

7 poeng: Elskerinnen til faren kan skaffe dop

Mål for intervjuet: Få den unge politikeren til å si så mye som mulig om eget privatliv, score flest mulig poeng.

Rollekort Ung Politiker:

Du er en ung lokalpolitiker som snart fyller 18 år. For første gang er du på kommunelisten for ordførervalget, og det politiske partiet fremmer deg som et godt forbilde for de yngre velgerne. Til vanlig går du på videregående skole, og før valget ønsker du å fremme en kampanje for utdanning som et langsiktig satsningsområde for deg i din fremtid som politiker. Derfor har du sagt deg villig til et intervju med en lokalavis.

Du har vært på flere fester etter at du startet på VGS, og har der drukket alkohol med nære venner. Noen av disse vennene står sammen med deg på kommunelisten for det politiske partiet. Ved noen få anledninger har det vært personer på disse festene som har hatt med hasj, og du har prøvd det en gang. På alle festene har det vært personer som har tatt bilder. Du har noen ganger hatt lite klær på og hatt sex med andre, men du har ikke helt oversikt over hva bildene viser. Du er usikker på om de er publisert, men har ikke orket å prøve å finne ut av det.

Hjemme bor foreldrene dine fortsatt sammen, men faren din har en dame på si. Du fikk vite det av en kompis som hadde sett dem sammen og du vet ikke helt hvem andre som vet om det. Moren din vet ikke om det. Den nye damen til faren din er allerede kjent i lokalmiljøet for å kunne skaffe.

Du angrer på det som har skjedd, prøver egentlig å glemme hele greia og ser fremover. Du jobber derfor ekstra mye med skole og den politiske kampanjen, og det er viktig for deg å ha et godt forhold til lokalpressen for å fremme dine kampsaker.

Mål for intervjuet: Få mest mulig oppmerksomhet om din rolle som ungdomspolitiker og kampanjen.

Refleksjonsspørsmål:

Hvilke metoder brukte journalisten?

Hvilke følger kan denne saken ha for den unge politikeren?

Hvordan kan man beskytte seg mot mediene?

Hvor viktig er det at sannheten om den unge politikeren kommer frem?

Hvilke konsekvenser for Barry fikk saken Liz og Greg lagde?

Oppgave 6: KARAKTERKONSTRUKSJON

Det er viktig at denne oppgaven blir gitt med klare instruksjoner. Punkt 3 gir oppgaven en twist.

1. Gå sammen i par med hver deres laptop. Finn så mye personlig informasjon om den andre som mulig ved hjelp av Pipl.com, Google og Facebook. Hvor mye klarer du å finne ut om familie, venner, aktiviteter, tidligere forhold, interesser, turer, fester osv? **Noter det du finner på et ark/i et eget dokument.** Timelock: 15 minutter.
2. Bruk den informasjonen du har funnet og skap en **fiktiv** karakter. Bruk fantasien, bygg en historie, lag drama, men det skal være troverdig. Karakteren skal presenteres for klassen. Timelock: 5 minutter.
3. Du skal nå presentere karakteren/historien for klassen. Men i stedet for å snakke om den andre personen forandrer du navnet til ditt navn og formen til jeg-person. Eleven er nødt til å lese opp detaljer ved karakteren og historien de har laget som seg selv.

Refleksjonsspørsmål:

- Hva er forskjellen på å si noe om andre og si noe om seg selv.
- Hva betyr det at du deler informasjon om andre?
- Deler du den samme informasjonen om deg selv som du deler om andre?

Hvordan ville Barry ha presentert seg selv?
Lag Barrys egen profilinfo på Facebook og Twitter.

Lag oppslaget som Greg og Liz publiserer.
Ser det ut som samme mann?

For flere opplegg, sjekk ut Kampanjen for journalistikken - hvorhardudetfra: <https://journalistikkampanjen.wordpress.com/skoleopplegg/>